

**R. P. Georgii De Rhodes Avenionensis, È Societate Iesv,
Philosophia Peripatetica, Ad Veram Aristotelis Mentem**

Rhodes, Georges de

Lvgdvni, 1671

III. De passionibus propt sunt materia virtutis moralis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95638](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-95638)

Ex quo sequitur, eundem actum habere posse plures malitias ex obiecto; quia illæ non debent expressè intendi, non posse habere plures bonitatis ex obiecto, quia non potest unus actus habere plura obiecta formalia.

Circumstan-
tia sunt
causa boni-
tatis & ma-
litiae actus.

Dico secundò, alteram etiam causam bonitatis & malitiae moralis esse circumstantias, quarum honestas ad actum bonum esse debet directè volita propter se, ad actum verò malum malitia earum non debet semper expressè intendi: quod tamen aliquando est necessarium, ut à circumstantiis derivinetur in actu specialis malitia.

Ratio est, quia ex circumstantiis aliquando noua datur actu bonitas, vel malitia; quia illæ speciale habent oppositionem cum aliqua virtute, ut cum occidit hominem, quem noscitur esse Sacerdotem. Aliquando non additur noua moralitas, sed augetur tantum, vel minuitur intra eandem speciem; quia scilicet illa præcisè spectata non habet oppositionem vel conformitatem cum noua virtute, ut si per integrum diem hereres in cogitatione vindictæ; magis enim sine dubio peccas quam si hereres per quadrantem: ergo per circumstantias causatur bonitas & malitia moralis.

Quod autem bonitas earum directè debet intendi, non autem malitia, probauit superior conclusio. Sed aliquæ tamen circumstantias sunt generales, quæ includuntur in quolibet peccato, quælibet est ingratitudo, inobedientia in Deum, & alia huiusmodi. Illæ cum reperiantur v. g. in quolibet actu malo, certè non afferunt speciale malitiam, nisi quando specialiter sunt volitæ. Idem dici solet de circumstantiis actus purè interni, cuius tota malitia consummatur in corde. De quo plura sciuntur digna statuunt Theologi.

Dico tertiò, finem etiam extrinsecum, qui vocari solet finis operantis, causare in actu bonitatem aut malitiam.

Ratio est, quia si actus sunt ex obiecto indifferentes, & eis addatur bonus finis, boni sunt; si malus, fiunt mali. Ambulare ex charitate, bonum est; ambulare ad furandum, est peccatum furti.

Itaque si actus ex obiecto bonus referatur in malum finem, malus est, ut si orem ex vana gloria; malum enim, ut dixi, est ex quolibet defectu. Si autem actus ex obiecto bonus, referatur in bonum finem, nouam accipit bonitatem à fine; & si referatur in plures bonos fines, plures habent bonitatem. Si actus sit indifferens ex bono fine, sit bonus, & multipliciter bonus, si multiplex sit finis; quia finis sua bonitate actum perfundit.

Si verò actus ex obiecto malus referatur in malum finem, ut si quis occidat ad furandum, est dupliciter malus. Si referatur in bonum finem, non propterea sit bonus; quia malum est ex quolibet defectu.

QVÆSTIO III.

De passionibus prout sunt materia virtutis moralis.

Arist. 2. Ethic. cap. 3. & lib. 2. Rhetor.

Explicata natura virtutis, & actu illius proprio, sequuntur passiones, in quibus coercendis, & ad iustam temperiem moderandis, tota virtus occupatur, ut recte traditur à Philosopho 2. Ethic.

A cap. 3. Agunt de illis Medici, quatenus earum moderatio præcipuum est remedium tuendæ valetudinis. Agunt Rhetores, ut earum commotione animus auditorum in sententiam inflectatur Oratoris. Agunt omnium accuratissimè Morales Philosophi, quia earum moderatio totum componit hominem, & ad omnem prouehit virtutem. Ego ut amplissimam materiam in pauca redigam, primum in genere ostendo, quænam sit quidditas & species, proprietates & causæ passionum; deinde singularum proprium characterem describo.

SECTIO I.

Quidditas passionum & earum species.

P Assionum quidditas explicatur propria eius definitione; species illarum diuisionibus, & comparatione.

§. I.

Passionum nomen, & definitio.

P Assionis nomen, ut rectè aduertit S. Thomas quæst. 22. art. 1. tripliciter sumi solet. Primo pro receptione cuiuslibet formæ; aet enim dum lucem recipit, pati dicitur. Secundò significat receptionem rei alieñius, cum alterius abiectione; aqua v. g. patitur cum refrigeratur. Tertiò receptionem rei alieñius cum abiectione illius quod natuæ patientis erat accommodatum, ut cum aqua calefici, patitur; quia recipit aliquid sibi disconueniens. In hac ultima significatione usurpat hoc loco passio; significat enim motus illos animi, ut loquitur Augustinus lib. 9. c. 11. cap. 4. quos Graeci *πάθη*; nostri autem quidam, ut Cicero, perturbationes vocant, eo quod animum quando sunt vehementiores, de rationis sede deturbent. Quidam affectiones, vel affectus, quando scilicet mitiores sunt ac sedatores: quidam verò de Graeco passiones vocant, quando medium quendam statum habent, & corporis habitum immutant. Ad hæc tria nomina referri video alia omnia, quæ passim leguntur, ægritudinem, procellarum, fluctuum, motuum, vinculum; quia in iis ægra est anima, agitata, commota, captiva, compedita; quod ex sequentibus innotescet.

Dico primum, passionem esse motum appetitus Passio quid sensitio ex apprehensione boni vel mali, cum sit aliqua immutatione non naturali corporis. Idem significat Aristotelica definitio 2. Rhetoric. cap. 1. quæ ita se habet: *Affectus sunt, quibus homines connoi differenter indicant.* Neque sensum alium habet Damascenus lib. 2. fidei, cap. 22. passionem definiens, *Motum viriutis appetitus sensibilis, ob imaginacionem boni aut mali.*

E Primum igitur passio dicitur motus, idest actus immanens, quia non est receptione tantum formæ alieñius, sed actio propriæ dicta, quanvis appelletur passio propter immutationem corporis, quam adiunctam habet. Probatur autem, passiones esse veros actus; quia ille actus est immanens & vitalis, per quem facultas vitalis tendit in proprium obiectum, & illud attingit: anima per passiones tendit in bonum & malum, & attingit illa: ergo passiones sunt actus vitales. Non igitur audiendi sunt Stoici volentes dolorem & gaudia, ceteraque passiones esse solum iudicia.

A Aa 4 quædam

560 Philosophiæ Peripat. Lib. III. Disp. II.

quædam & opiniones: v.g. dolorem esse opinionem præsentis, in quo demitti, contrahique animo rectum videtur; metum opinionem im-
pudentis mali, quod intolerabile indicatur. Quæ
omnia fruola esse ostenditur, quia actus circa
bonum & malum non sunt iudicia, sed actus ap-
petitui: passiones sunt actus circa bonum & ma-
lum: ergo passiones sunt actus appetitui; qui-
bus tamen adiuncta semper sunt iudicia, cum
nunquam appetitus ferri possit in incognitum.
Solet autem ex recenti potius quam ex inue-
terata opinione, aut apprehensione oriri per-
turbatio; quia omne peregrinum & immodi-
cum subito irruens perturbat animalium; vi-
tatum & consuetum, aut nihil, aut parum affe-
ctus mouet.

Secundò, passio est actus appetitus, non ra-
tionalis, qui sequitur bonum intellectu apprehen-
sum; sed sensu, qui prosequitur bonum
sensu apprehensum, similis appetitui brutorum.
Quia scilicet, quamvis appetitus rationalis actus
eosdem habeat circa bonum & malum sensibile,
quos habet appetitus sensuus; amat enim, odit,
desiderat, fugit, &c. actus tamen illi non sunt
passiones, quia illi per se non causant commotio-
nem vllam & mutationem in corpore: actus au-
tem appetitus sensuus eam causant.

Tertiò dicitur motus hic oriri ex appre-
hensione boni & mali; appetitus enim cæcus est, vt
dixi; neque tamen fertur in incognitum: igitur
objæcta sensibilia ferunt primum exteros sensus, inde in phantasiam appellant, eique pro-
ponuntur ut bona, vel vi mala, vnde in appeti-
tu nascitur statim amor, desiderium, gaudium,
odium, fuga, dolor. Tum denun immutatio-
fit in corpore, quod necessariò semper alteratur,
quoties excitatur in appetitu passio, quia cum
resideat in ipso corde appetitus, dilatatur illud
quoties appetitus tendit in bonum; contrahitur
quoties auersatur malum, vt constabit ex se-
quenribus.

Colligi vero potest ex data definitione, pas-
siones vñiversim posse diuidi duplicitate. Primo
ratione obiecti, in eas que versantur circa bo-
num, & sunt quædam prosequitiones; & eas
que versantur circa malum, & sunt quædam auer-
siones. Secundò ratione subiecti, in passiones
appetitus concupisibilis, que respiciunt bonum
& malum absolute sumptum; & appetitus irasci-
bilis, que respiciunt bonum & malum sub ratio-
ne ardui & difficultis. Deinde vero in vitroque ap-
petitu variae sunt passiones. Circa primam illam
diuisionem nulla esse potest dissensio. De secunda
esse potest difficultas.

S. II.

*Diuisiones passionum in eas que sunt appetitus
concupisibilis, & in eas que sunt ap-
petitus irascibilis.*

Alia ad-
quata di-
uisione.

Ico secundò, passiones recte ac adæquate
diuidi in eas, que versantur circa bonum
& malum absolute sumptum, pertinentque ad ap-
petitum concupisibilem; & eas que versantur circa
bonum & malum sub ratione ardui, pertinentque
ad appetitum irascibilem. Ita communiter Philo-
sophi, & Theologi.

Ratio est, quia bonum duobus modis experi-
poteat, & malum duplicitate repudiari: primò vt
est absolute bonum aut malum: secundò vt diffi-

cilè obtineri, vel vitari potest, non quod difficul-
tas ipsa sit formalis ratio obiecti quod terminat
appetitum, hoc enim constat esse impossibile: sed
quia bonum sic expetitur aliquando, vt per eam
prosequitionem animal reddatur expeditum ad
superandas difficultates, si quæ occurrant in pro-
sequitione boni, aut mali fuga. Vnde argumentor.
Duæ rationes boni, que sufficiunt ad formalem
distinctionem potentiarum appetituum, suffi-
cere quoque possunt ad distinguendos duos ordines
passionum. Ratio boni absoluti, & ratio boni ar-
dui sufficiunt ad formalem distinctionem appeti-
tus concupisibilis & irascibilis: ergo illa etiam
duplex ratio sufficit ad distinguendos eo modo pas-
siones; præfertim etiam cum diuersa sint obiecta
formalia illarum passionum; ratio enim boni pro-
pt reddit animal expeditum ad superandas difficultates
ocurrentes in prosequitione obiecti, differ-
at ratione boni, quæ hoc non facit.

Obicitur præf. passiones debere distingui per ratio
obiecta formalia & fines: sed facile & difficile vñ
non sunt obiecta vel fines; nam difficile non est
aliquid appetibile: ergo passiones non distin-
guunt penes facile vel difficile.

Respondeo facilitatem & difficultatem non esse
rationes formales specificatiuas passionum, sed esse
conditiones tantum & signa obiecti formalis,
quod specificat passiones; obiectum enim formale
specificans appetitum irascibilem est illa ratio bo-
ni, que ardua est, seu qua fundamentum est talis
arduitatis. Ipsa vero arduitas est solum conditio
sive qua hoc bonum non esset tale, neque specificaret
appetitum irascibilem & eius passiones.

Obicitur secundò. Actus ille, quo quis fertur
in calum, aliasve ob causas repulsi facilis, vt
cum quis irascitur aduersus infante, spectat ad
appetitum irascibilem, cum sit actus ite; sed
nulla ibi est arduitas vincenda: ergo passiones non
debent distingui penes obiecta facilitia, vel diffi-
cilia. Idem opponi potest de spe, quia spe sperare
solemus res in quibus obtinendis nulla est ar-
duitas.

Respondeo actum illum, quo aliquis irascitur
aduersus calum, aut puerum supplicem, esse
veram iram, atque ad eum illum pertinere ad app-
petitum irascibilem. Concedo autem nullam diffi-
cilitatem formalem ibi esse superandas, sed esse
vincendam difficultatem virtualem. Appellatur enim
difficultas virtualis, quoties obiectum ha-
biuimus eis, vt quamvis non sit difficile, reddat tamen
animal expeditum ad difficultates superandas,
si quæ essent in prosequitione boni, & fuga mali.
In obiecto appetitus irascibilis semper repertus
difficultas vel formalis, vel saltem virtualis; quia
ille appetitus fertur semper in bonum, vel fugi-
malum, in cuius prosequitione vel fuga importa-
tur erexitio quædam, & concitatio appetitus.

Obicitur tertio. Intellectus, & sensus non mul-
tiplicantur penes arduitatem obiecti cognoscibilis:
E ergo neque debet multiplicari appetitus.
Confirmari potest ex 2. Ethic. cap. 3., vbi dicitur,
difficilius esse cupiditatem quam ira refertur: ergo
penes difficultatem non distinguuntur passiones
horum appetituum.

Respondeo, disparem esse rationem potentia-
cognoscientis, & appetentis; obiectum enim po-
tentiarum cognoscientium non est bonum; ideo
ratio boni non eas multiplicat: appetitus autem
tendant in bonum. Philosophus vero dicit difficultas
esse cupiditatem vincere, quam iram; sed non
dicit cupiditatem ferri in aliquid difficile. Fatoe-

nullum

Quæst. III. Sect. I. Quidditas passionum. 561

nullum esse effectum, cui adiunctus non sit aliquis dolor aut voluptas, tanquam actus distincti; quod significatur 2. *Ethic. c. 5.* cùm dicitur, voluptatem & dolorem sequi ad omnes perturbationes.

§. III.

Numerus passionum utriusque appetitus.

Passiones
vndecim.

Dico tertio, passiones appetitus, tum concupisibilis, tum irascibilis esse tantum vnde dicim, quarum sex pertinent ad appetitum concupisibilis, amor, desiderium, gaudium, odium, fuga, dolor: quinque ad irascibilem, spes, audacia, desperatio, timor, & ira. Ita docet communis sententia, tametsi Philosophus *lib. 2. Rhetoric.* constitutæ passiones tredecim. Nemodus *lib. de homine, cap. 17.* non proponat nisi quinque, cupiditatem quadruplicem, & iram: Plato affirmit illas esse innumeræ: Cardanus *lib. 14. Subtilitas, & Viues lib. 2. anima,* ponant viginti.

Ratio tamen vulgate divisionis optima traditur à S. Thoma. Tot sunt passiones in appetitu concupisibili, quo diversis modis contingit appetitum concupisibilem tendere per prosequitionem in bonum, & per fugam in malum absolute consideratum; sex autem modis mouetur. Primo enim oblate re bona inclinatur appetitus per propensionem quandam, & coaptationem sui ad illud bonum, praescindens ab eius absentia & praesentia, estque amor. Si bonum illud sit absens, excitatur desiderium; si sit præsens, exoritur gaudium. Similiter oblate re oritur odium, seu auersio, praescindenda à praesentia & absentia. Si res ea sit absens, oritur fuga; si præsens, gignitur dolor, seu tristitia.

Similiter in appetitu irascibili tot sunt passiones, quo modis contingit appetitum irascibilem tendere in bonum arduum per prosequitionem, & in malum arduum per fugam: quod contingit modis quinque; bonum enim difficile, si obtinendum sit, & præsens, mouere non potest appetitum irascibilem; quia si est præsens, nulla superesse potest vincenda difficultas, id est nulla esse potest passio appetitus irascibilis circa bonum præsens, quæ opponatur ira. Vel igitur bonum absens arduum estimatur possibile, vel impossibile ad obtinendum. Si possibile, duos in appetitu irascibili excitat motus prosequitionis: primo spem, quæ respicit bonum ipsum difficile tanquam finem & terminum. Deinde audaciam, quæ agreditur media ad finem conducibilia, postposita eorum difficultate. Si vero bonum estimetur impossibile, desperatio exurit spei opposita, cuius formale obiectum est impossibilitas illius boni, quæ malum quoddam est. Si autem malum arduum sit absens & imminens, oritur timor. Si præsens, excitatur ira, quæ offendit repellimus cum quodam appetitu vindicta.

Confirmatur eleganti ratiocinatione S. Thomas *quest. 13. art. 4.* Ut se habet agens naturale ad effectum suum, quem effectu mouet; ita bonum proportione se habet ad appetitum quem mouet obiectum: sed agens naturale ita se habet ad effectum suum ut ei communicet, primo inclinationem quandam ad perfectionem similem perfectioni agentis, atque adeò ad ipsum quodammodo agens: secundò ut illi det motum ad illam perfectionem acquirendam, quando illa caruerit: tertio ut de illi etiam quietem in illa perfectione,

A quando illam habuerit; & consequenter alienet etiam à contrariis. Ita bonum primo mouet appetitum ad quādam proportionem ad ipsum, qui est amor, & consequenter ad odium contrarij: secundò ad motum in ipsum per desiderium: tertio ad quietem in ipso per gaudium, &c.

Colligitur ex his primo, quare in appetitu concupisibili sex ponantur passiones; in appetitu irascibili tantum quinque; quia scilicet appetitus irascibilis, ut dixi, verari non potest circa bonum præsens, quod nunquam est arduum; mansuetudo autem non est passio iræ opposita; vel enim significat negationem iræ, sicque non est passio; vel iram moderatam, & est ipsa passio iræ.

Colligitur secundò, generales quidem passiones esse tantum vnde dicim. Sed pro varietate tamen obiectorum materialium, in numeras illas esse, inuidiam, pudorem, simulationem, &c. Desiderium v.g. respicit bonum absens; si bonum illud sit honor, desiderium illud est ambitio; si sit pecunia, vocatur concupiscentia; si pulchritudo, vocatur generico nomine amor. Sic dolor respicit malum præsens; si malum sit aliena calamitas, vocatur hic dolor misericordia; si sit aliena prosperitas, vocatur inuidia; si sit infamia nostra, vocatur pudor.

Supererat passionum comparatio, vel secundum ordinem generationis, id est quænam passio aliam generaliter præcedat, vel secundum ordinem perfectionis, id est, quænam sit aliæ perfectior. In quo nihil appetitum difficile.

SECTIO II.

Proprietates passionum in genere.

Considerata quidditate passionum, quatuor easdem proprietates expono; immutant enim corpus, animam immutant, contrarietatem habent inuidem, & aliquando sunt malæ.

§. I.

Immutatio tum corporis, tum animæ per passiones.

Dico primo, passiones causare semper mutationem aliquam in corpore, quæ initium prima, semper habet in ipso corde, inde transit ad spiritum & sanguinem, vnde totum immutatur temporum.

Ratio est naturalis sympathia inter potentias eiusdem animæ, ex qua sit ut appetitus excitato per aliquam passionem, motrix etiam potentia ipsius cordis agat, & in ipso corde motum producat. Nam quia sedes appetitus est ipsum cor, quod

Econtinuo mouetur per dilatationem & compressionem, seruante spiritus vitales; simul ac exoritur passio, mutatus ipse motus cordis, quod in passionibus prosequutius dilatatur, in auersatiis comprimitur. Hinc in spiritibus oritur agitatio, qui sanguini immixti, illum etiam immutant; cùmque sanguis toto sit fusus corpore, necessè est totam inde corporis temperiem disturbari, crearique sepe morbos, & ipsam etiam aliquando mortem.

Verum non omnes eodem modo passiones corporis immutant; siquidem amor accedit sanguinem & spiritum, & qui amant, ardent & calefunt; hinc ad amandum procliniiores sunt, quibus corporis

corporis temperies est calidior. Tristitia cor contrahit, sanguinem & spiritum efficit crassiores; sicut etiam magis ad tristitiam inclinantur, qui crassiores sunt sanguine; quibus autem purior sanguis est, & tenuior, sunt hilariores. In timore sanguis & spiritus relatis exterioribus partibus confugit ad cor tanquam ad arcem ipsius vita; unde sequitur in vultu pallor, tremor in externis partibus. Contra vero in voluptate, gaudio, & spe ad partes omnes effunduntur. Ideo in sensibus periculosa est laxitia repentina, quia ubi parum est sanguinis & spirituum, vacuarunt facile totum cor. Irra incalcent spiritus, & effunduntur cum sanguine, ut patebit magis ex sequenti sectione. Nunc sat is dicere, quod in passionibus spiritus effunduntur vel contrahuntur, incalcent vel refrigerantur.

Conclusio secunda.

Dico secundum, passionibus etiam immutare vehementer animam, quatenus per eas primò sic perturbatur vis cognoscitiva intellectus, ut percipere liquidum nequeat veritatem, neque recte de singulis diudicare: deinde libertas ipsa voluntatis plurimum immunitur. Breuius dicam, excercari mentem & obtenebrescere, ligari & captiūam fieri libertatem.

Primò enim tenebras partis cognoscitiae, servitutem vero appetitiæ docet authoritas omnium Sapientum. Chrysostomus & Nyssenus auunt hominem per passiones obtrudescere, id est nihil posse cogitare supra id quod brata ipsa cogitant. *Tu quoque si vis cernere verum, inquit Boëtius, trahim reicto carpere callem, gaudia pelle; pelle timore, spenque fugato, nec dolor adsit, nubila mons est, vinculaque frans, hac ubi regnant.* De libertate captiuæ mira prædicant sancti Patres. *Reges efficiamur, inquit Chrysostomus, si voluerimus absurdis imperare cupiditatiibus.* Augustinus solam sapientiam ait esse regnum mentis, propter edomitas passiones, quibus regnantibus captiuæ est libertas animæ. Vide Theophilum Raynaudum à n. 100. Aristoteles sanè passiones definit, ut dixi, quibus connoti de rebus alter iudicamus.

Secundum virumque probat manifesta ratio, quia tum ex parte obiecti, tum ex parte potentiae, tum ex natura passionis ipsius constat immunitus per illam usum rationis, atque libertatem voluntatis. Ex parte, inquam, obiecti sic argui potest. Quod magis apprehenditur obiecti aliquius delectabilis & bonitas, est minus aperitur eius malignitas; quo enim aliquid apprehenditur ut bonus, ed minus apprehenditur ut malum: sed passio iuncta est cum vehementer apprehensione obiecti sub ratione boni, v. g. delectabilis: ergo passio efficit necessarium ut obiectum minus apprehendatur sub ratione mali.

Ex parte potentiae intellectuæ ratio est, quia quoties anima circa obiectum aliquod vehementer occupatur, vim minorem habet ad vacandum alteri obiecto. Animæ per passionem vehementer occupatur, v. g. circa amorem vel odijum: ergo anima minus apprehendere potest rectitudinem aut maliciam obiecti; sicut is qui contemplatur aliquid attentius, non videt prætereentes, nec audit ea quæ dicuntur.

Isdem rationibus ostenditur usum libertatis impediti passionibus, captiuamque fieri voluntatem; non enim potest immuniti passionibus lumen rationis, quin libertas etiam patiatur dannum. Deinde dissipantur, ut dixi, alioque distrahit vires potentiae appetitiæ; passio enim rotam illam occupat; ergo minus illi relinquit vi-

rum ad actus oppositos: ergo minuit indifferetiam eius, & velut æquilibrium. Denique tantum vehementia fertur in obiectum, & animam tante vigore in illud rapit, ut difficiliter voluntas poslit ab eo animam abstrahere. Sicur igitur minus expedite ambular, qui obstantem habet aduersari, & trahentem in unam partem; sic minus expedita voluntas est ad agendum, vel non agendum, quando à potentier aduersario rapitur ad agendum. Hinc conqueritur Apostolus, sentire se legem in membris repugnantem legi mentis, & captiuantem in lege peccati.

§. I I.

Passionum contrarietas, bonitas, & malitia.

Dico tertio, plures passiones appetitus, tum concupisibilis, tum irascibilis, habere quantum contrarietatem inter se, qua perit vel ex obiectis materialibus, vel ex modis, quibus tendunt in obiecta.

Ratio est, quia contrarietatem inter se habent amor & odium, tristitia & gaudium, fuga & desiderium; amoris enim obiectum est bonus; odij vero malum. Idem dico de reliquis passionibus appetitus concupisibilis, quarum oppositio pertinet ex obiectis. Passionum autem appetitus irascibilis, saltem omnium contrarietas ex obiectis materialibus non perit; nam spes & desperatio tendunt in bonum, sed diuerso modo tendunt; nam spes tendit in bonum prout possibile obtinendum; desperatio tendit in illud prout impossibile ac non obtinendum. Audacia quoque & timor versantur circa malum; sed audacia circa illud versatur ut superandum, timor circa illud prout imminens.

Contraria passiones circa eadem obiecta materialia esse non possunt simul; nemo enim potest idem amare & odire; circa diuersa possunt, modis tamen una passio totam non occupat potentiam.

Dico quartum, passiones secundum se neque bonas esse, neque malas; sed bonas esse, si moderatae sint, & præscriptos à ratione limites teneant; malas vero esse si sint immoderate, neque ratione obediant.

Ratio multiplex afferri potest aduersus Stoicos, qui omnes passiones damnabant ut malas, & negabant ullam in sapiente reperiri posse passionem. Primò enim multæ passiones ratione conformes sunt & laudabiles; est enim bonum peccata propria detestari, & aliena etiam odire: iustum est redamare amicos, misericordia aliorum compati, & cetera. Secundum incentiuæ virtutum sunt plerique passiones, spes v. g. præmij, & pœnæ timor. Armis arma & membra vocabat aliquis, quia inermis & mutilus est animus sine affectu; quibus enim pedibus festinaret ad virtutem, nisi votis: qua manu apprehenderet, nisi spe. Tertiò sunt etiam ipsæ virtutes; fortitudo enim est moderata audacia. Da modum cupiditati iustitia est; da voluntati, temperantia. Inulti cordis vespes vita sunt, culti roba. *Virius*, inquit Theages, ex affectibus nascitur, & nata cum ipsis constat.

Denique vim eam in humanis actibus habent passiones, ut si rationem præueniant, magnoper illæ minuant bonitatem & malitiam actus; augent vero illas magnoper si sequantur considerationem rationis. Si enim in actu bono recta ratio passionem imperet, intensor sit actus, & cum

Quæst. III. Sect. III. Causæ & remedia pass. 559

maiori applicatione animi perficitur; si non imperatur, sed ipsa sponte accidat, perfectionem actus ipsius indicat: quod idem verum est de malitia.

Dices, passiones morbos esse animi, inclinare ad peccatum, nec esse in nostra potestate; vera enim hæc omnia sunt de passione immoderata, & egressa limites rationis. Passio moderata morbus non est, sed perfecta valetudo animi; non inclinat ad peccatum, sed virtus est. Non est in potestate nostra impedit, vt ne omnino nascantur, & vt nullam in corpore causent mutationem. Si- tum est in nobis efficere, vt ne sint immoderatae, idest vt ne rectæ ultra rationis fines prodeant.

SECTIO III.

Causæ passionum, & remedia.

Formalis causa passionum explicata manet ex fearum quidditat; finalis ex effectibus nuper dictis; effectuum proximam sapientiam dixi esse appetitum sensituum, qui in corde residet, ac proinde passiones omnes in corde generari: voluntas enim passiones veras non habet, tametsi pars eius, tum superior, tum inferior actus omnino similes habeat passionibus circa bonum & malum; amat enim, gaudet, desiderat: sed actus illi passiones non sunt, eo quod non habeant mutationem ullam adiunctam in corpore, quia est potentia spiritualis, que mutationem nullam causat in corpore, à quo non est dependens. His positus,

Difficilis est potest de his, quæ possunt esse principia & subiecta passionum; & de iis quæ disponunt ad passiones, ita vt efficiant nos ad eas magis propensos; ac de his quæ mederi possunt passionibus, & eas impediunt.

Dico primum, passiones esse possè in quolibet animali, etiam in homine sapiente: Deo & Angelis non conuenire propriè dictas passiones, sed inoprias tantum & analogicas.

Ratio est, quia quolibet animal appetitum habet sensituum, cuius actus passiones vocantur. In homine sapiente idem ille appetitus reperitur, sicutque passiones bona si sunt moderate, vt ostendi. Dicitur à Theologis illas fuisse in Deo homine, qui est tota sapientia increata & creata, tametsi propassiones illæ magis appellentur propter imperium despoticum, quod habebat in eas ratio & voluntas; cuius imperium nunquam illæ vel præuenient, vel excedent, vel illi repugnabunt. Deo autem & Angelis passiones non conueniunt, quia illæ innueniunt mutationem corporalem, cuius illæ capaces non sunt. Si verò sumuntur pro actibus voluntatis circa bonum & malum, competunt Deo & Angelis amor, miseratione, ira.

Dico secundum, causam cur ad certas quasdam passiones nonnulli sint alii prontiores, esse præsertim temperamentum sanguinem & spirituum; conferre quoque aliquid quantitatem, figuram, & situm cordis; consuetudinem etiam, socios, & occupationes. Astra verò, tempestatem anni, ciborum genus nihil posse conferre nisi mutando temperamentum.

Ratio est dependentia ipsius animæ à corpore in operando, quandiu est coniuncta corpori, & illud informat; videmus enim diuersam esse operationem pro diuersa perfectione instrumenti. Experimus autem eos qui sanguinem habent subtiliè clatum, & temperatum, propensiores esse ad amorem & gaudium; sunt enim lati, amantes,

A benigni. Qui sanguinem subtilem, & clarum, in temperate verò calidum, proclives esse ad iram facile mobilem; quia facile huiusmodi materia ignescit, & facile restinguatur; vnde iudicium pronunt eriam ad audaciam, arrogantiam, honorum appetentiam. Qui sanguinem habent subtilem, & clatum, sed immoderatè frigidum, inclinari ad puerilium, honorum contemptum. Ex crasso item sanguine varie temperato varie sine dubio existunt inclinaciones. Qui enim sanguinem habent crassum, turbidum & calidum, inclinantur ad tristitiam, & iram. Qui crassum & calidum, sed non turbidum, inclinantur ad mediocrem iram, & constantem audaciam. Qui habent crassum, turbidum, frigidum, tristes sunt, tardi quidem ad iram, sed illius tenaces, propter crassitudinem huius materiae. Reliqua prosequi longum est.

Dico tertium, remedia generalia passionum quinque potissimum esse. Primum certum est præcipuum remedium, quia moderationis amoris, quia ille reliquos affectus quodammodo continet, imperat, effundit, coeret. Ordinabuntur omnes affectus, si eum qui ceteros impetu suo dirigit & versat, direxeris. Magni interest, sit amoris impetus, an casus; namque tuto illo, & secuto in fluctibus fortunæ, incolumes sunt ceteri, velut appendices immunitatis eius. Secundum remedium est cura in affectibus adhuc teneris euellendis, & veluti sariendis:

Blandior ad falcem messor perducit aristas,
Si raffris segarem peccare continuet.

C Time adultis iam affectibus, roboratos nec audebimus opprimere, & vix poterimus. Tertium, cogitare quantum iuuet valetudinem tranquillitas affectuum. Peritissimi Medicorum inter pharmaca lætitiam iubent. Perphyrius sic monet: *Conferat maximè sanitatem imperurbatum animi statu. Valeudo*, inquit Cornelius Celsus, *bona contingit ob bonos mores*. Quartum, cogitare, nullum in vita malum contingere, nisi ob vota humana. Ineruditio affectuum omnium est malorum & vitorum proscenium, omnis hinc instruit vita tragœdia. Quintum, correctionem affectuum vis mollet consuetudinis: magnum istud beneficium naturæ, velle deponi. Proxeneta naturarum consuetudo est, in quo peccavit natura, mos emendabit. Hæc ex Eusebio Nyrembergio lib. 4. de arte voluntatis, placuit hinc arte: plora inferius addentur dum agam de singulis passionibus.

SECTIO IV.

Characteres passionum appetitus concupisibilis.

G Randis hinc se aperit campus, & amplissima messis in singulis passionibus, quam tamen delibare magis lubet, quam demetere. Satis ergo erit in singulis dicere naturam & species, causas, effectus, & remedia.

§. I.

Amoris, & odij natura, cause, effectus, remedia.

I Llis quatuor continetur verus amoris character philosophico exaratus stylo, non poëtico expressus calamo, quales eos esse video qui habentur apud Platonem & Platonicos, & apud Poëtas. Alij enim, teste Fagio in *commentario capitulo 5. Capitulare Patrum Hebreorum*, amorem pingebant formam iuuenem, aperto capite, tunica rudi, cuius in tunica

Passiones
in quolibet
animali.

Pronitas ad
certas pa-
tiones.

tunica scriptum erat, *Mors & vita, hyems & astas.* Latere aperto, ita ut cor ipsum videretur, quod etiam demonstraret digito, ubi scriptum erat, *longe & propè.*

Ab aliis pingebatur amor pedibus griffi similibus, sagittis duabus; plumbea vna, quā feriret inimicos; altera aurea, quā vulneraret amicos: alatus & cæcus. A nonnullis aetate florens & pulcher, aspera veste, aperto capite, pectori nudo, corde pellucido, vna manu calceos tenens; alterā hanc epigraphe, *Ius meum alteri.* Quartò apud Eustathium pingitur arcu instructus & gladio, ciusque lateri scæninae duæ, altera candida, altera nigra hærebant, significantes diem & noctem. Curru vehebatur, quem varia sequebantur animantes, iis omnibus leges dicens. Quibus omnibus, ut vides, explicantur amoris proprietates & vires. Ego ut apertius & pressius ista explicem

Amoris definitio.

Dico primò, rectè definiti amorem in vniuersum, *Est actualis propensio, seu inclinatio appetitus in bonum: vel etiam, quod idem significat, Vno affectu amans cum dilecto.* Quæ duo significant amorem sumptum vniuersum esse actum appetitus, vel rationalis, vel sensitivi, quo ferunt & mouent in bonum, quia bonum est abstrahendo ab eius absentia, vel præsencia.

Ratio est primò, quia amor, tum rationalis, tum animalis, est in animalibus aliquid aliquo modo simile amoris eorum quæ sensu & vitæ parent, qui vocatur à Dionysio c. 4. de diuinis nominibus, amor naturalis. Sed amor ille naturalis non est aliud quā propensio & inclinatio rerum cognitione parentium in suas perfectiones. *Amores corporum* (inquit Augustinus lib. II. de ciuit. c. 18.) *momenta sunt ponderum, sive deorsum gravitate, sive sursum levitate nianur.* Ergo amor vitalis est etiam inclinatio & propensio in bonum; iuxta illud eiusdem Augustini eodem loco, animum ferri amore quoque fertur, sicut corpus pondere: *Amor mens, pondus meum; illo feror quoque feror.* Consentit etiam Nyssenus homilia 8. in Ecclesiasten. *Amor, inquit, est inimicorum in ista in id quod animo est iucundum, habendo.* Neque meas est alia Dionysij, cùm ait amorem esse vim aliquam coniungentem & miscentem; quæ superiora quidem impellit, ut prospiciant inferioribus; paribus, ut societate iungantur, & cetera. Voluit enim duntaxat amorem esse inclinationem, & pondus appetitus in rem dilectam.

Secundò definitio amoris in vniuersum complecti debet omnes species amoris, & omnia etiam quæ amantur. Sed alia omnes definitioes amoris, quæ solent afferi, vel soli conuenient amori amicitiae, vel non omnibus conuenient quæ amantur. Definitio amoris à Philosopho 2. Rhetoric. cap. 3. actus appetitus, quo volumus alicui bonum. *Est igitur amare, inquit, velle alicui bonum, vel quæ bona putat illius, non sive gratias; illorumque actuum esse in quantum potest?* Quæ vera est definitio amoris amicitiae, sed applicari nullo modo potest iis, quæ amantur amore concupiscentiae. Amat. v. g. homo adulter vxorem alienam; cui tamen nullum vult bonum, sed tantum sibi. Amat aurum pecuniam, arrogans honorem: ergo illa non est definitio amoris in vniuersum. Dicitur etiam aliquando amor complacentia in bono: sed qui amat seipsum amore concupiscentiae, complacentiam non habet in seipso, sed in bono quod sibi amat. Generaliter autem ad omnem amorem pertinet allata definitio; nihil enim amatur amore benevolentiae, vel concupiscentiae, in quod

A non inclinetur & propendeat appetitus: ergo recte definitur amor, propensio & inclinatio, seu tendentia appetitus in bonum ut bonum est; nam ut vulgo dicitur, potentia cognoscit trahendo intra se obiecta, & illa sibi faciendo præsenzia. Amat vero tendendo in obiecta, & extra se prodeundo, ac in illa quasi transmigrando.

Dico secundò, recte ac adæquate diuidi amorem in amorem amicitiae & amorem concupiscentiae, quæ sunt duæ species amoris omnino distinctæ ac impermixtæ. Ita olim probauit contra plures Theologos, qui volunt nullum esse amorem qui non sit benevolentia simul & concupiscentia; quia duplex amor quilibet dicit habitudinem; vnam ad personam, cui vult bonum; alteram ad bonum, quod vult persona. Secundum priorem habitudinem, inquit, est amor benevolentia, quia vult bonum; secundum posteriorem amor est concupiscentia, quia bonum concupiscit personam. Sed immixtus illi, ut ostendebam.

Ratio est, quia tunc est amor amicitiae, quando ratio volendi bonum est perfectio & meritum persona; quia scilicet illa digna est tali bono. Tunc autem est amor concupiscentiae, quando ratio volendi bonum est conuenientia, seu bonitas ipsa boni, quod volumus cum tali persona; non autem dignitas persona: ergo illi duo amores habent diuersas rationes formales, & sunt specie distincti; amor enim amicitiae respicit bonum absolutum, seu meritum persona; amor autem concupiscentiae respicit formaliter bonum respectuum, seu conuenientiam ipsius boni. Sed hæc alias pleniùs, vbi ostendit rationem formalem amandi bonum esse distinctiū utriusque amoris, etiam fortasse in amore amicitiae materialiter inueniatur aliqua concupiscentia, & in amore concupiscentiae aliqua etiam benevolentia. Sed rationes tamen formales semper sunt distinctæ, ideoque distincti specificè sunt amores.

Dico tertio, causas amoris merito tres numerari, perfectionem rei dilectæ, similitudinem eius cum amante, mutuum amorem.

Primum enim bonum & pulchrum causant amorem alliciendo & rapiendo animum ad amorem sui. *Pulchrum & bonum*, ait Dionysius cap. 4. de diuinis nominibus, *omnibus est desiderabile a similiitate.* Pulchrum dicitur ipsum bonum, propter delectat potentiam cognoscentem, rationalem aut sensitivam; *καλόν*, eo quod vocet & trahat ad amorem. Nomine boni significatur quod honestum, utile, vel iucundum. Tria hec amorem causant, quia sunt obiectum proprium voluntatis, & id quod illi conuenit. Quod igitur manus est bonum, eò aptius est ad maiorem sui causandum amorem; ideo Deus cum sit summum pulchrum, & summum bonum, summum etiam est amabile. Ignorat significationem boni, qui quare bonum causa sit amoris; bonum enim & amabile ac conuenientia voluntati idem sunt. Pulchrum etiam quare ametur, ceci esse interrogacionem respondens dicitur Aristoteles; est enim ipsum bonum, ut dixi. Bonum autem magis amamus labore partum, & magis raro, quia in eo quod labore acquisitum est, labores veluti nostros inspicimus. Et hanc causam esse docet Philosophus, cur matres liberos ardentiū diligant, quā patres.

Effe am. sec.

Secundum causat amorem similitudo, sive conuenientia aliqua amantis cum re amata; quia scilicet illa efficit ut amans in rem amatam velut in seipsum inclinetur; nihil enim magis est naturale,

quā

quæ amare seipsum, & quæ nostra sunt; ea enim optima iudicamus. Hinc est, cur tantopè filij à parentibus diligantur, etiam à fetis; quia sunt aliquid ipsorum parentum: similia similibus gaudent, & homo homini est iucundissimus, vt dicitur 7. Ethic. cap. 4. Similitudo tamen aliquando per accidens odium parit, vt cùm duo similes impediunt se inuicem in alesquatione alicuius boni. Vnde notatur 2. Rhetoricorum cap. 4. prouerbium ortum esse: *Figulus figulo.*

Tertio causat maximè amorem ipsèmet amor. Notum est illud Senecæ epist. 9. *Monstrabo tibi amatorum sine medicamento, sine villus venefica carmine: si vis amari, ama.* Ratio est, quia ipse amor maximum est amati bonum, atque adeo maximè illi est amabilis. Deinde vnit quodammodo amantem amato, atque adeo efficit vt bonum amantis sit amati proprium, atque idèo vt ab amato ametur, iuxta illud 8. Ethic. *Amabile bonum, unicuique autem maximè proprium.* Referuntur ad causam hanc beneficia, quæ indicia sunt amoris. Imò cùm seipsum quisque valde amet, amat etiam ea quæ sibi bona sunt, quales sunt beneficii. Notatur autem 9. Ethic. cap. 7. beneficos magis amare eos quos bonis afficerint, quæ ab illis amentur; quia vno quisque, inquit, magis opus suum amat, quæ ab eo amaretur, si esset amatum.

Colliges ex his primò, meritò Platonicos quinque veluti gradus posuisse in ipso amoris ortu. Primo enim volunt converti & rapi animam ad bonum, quod cognoscitur; deinde conuersam & rapram illius pulchritudine ac bonitate, radio quadam eius illustrati; tum illustratam accendi, accensam adhærente, adhærentem transformari. Primus raptus est amoris ortus, illustratio pabulum, incendium incitemntum, adhærentia impetus, transformatio perfectio.

Colliges secundò, quinam ad amandum maximè sint idonei; nam ex corporis habitudine aptissimi ad amandum sunt sanguinei, accenduntur enim facile; sunt enim hilares & iucundi; iuuenes etiam, quia calidi sunt & simplices acreduli; nobiles & potentes, quia sunt ambitionis.

Colliges tertio, quinam sint maximè amabiles; quod explicat eleganter Philosophus lib. 2. Rhetic. cap. 4. vbi ait, amabiles in primis esse congratulantes in bonis, condolentes in malis, amantes eorum quos ipsi amant, beneficos, modestos, non curiosos, virtute excellentes, iucundos & faciles in confuetudine, & neque contentiosos, neque pertinaces; omnes enim illi pugnaces sunt, inquit: item tam illudere, quæm suffert aptos, laudatores boni, non exprobantes errores vel beneficia, immemores iniuriae, & reconciliabiles, non contradicentes, nostra admirantes. Vide cætera. Versatur in eo argumento eleganter Ambrosius lib. 2. officiorum, cap. 7. *Primùm, inquit, placiditate mentis, & animi benignitate inserviamus in affectum bonum; popularis enim & grata est omnibus bonitas: eas si facilitate animi, & mansuetudine morum, & moderatione praceipi, & affabilitate sermonis, verborumque honore, patienti quoque sermonum vice, modestiaque adiuvetur gratia, incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis.*

Dico quartò, effectus amoris sex merito numerari: tres ad animam spectant, vno, ecstasis, zelus: tres ad ipsum corpus; languor, liquefactio, ferror; qui tamen etiam pertinere aliquo modo possunt ad animum.

R.P. de Rhodes curs. Philosoph.

A Primus, inquam, amoris effectus vno est, & transformatio quædam amantis in dilectum; sic enim præter Platonem & omnes Platonicos sèpè assertit S. Dionysius, qui amorem appellas vim vniuentem & commiscitatem, *συναψίαν καὶ συνεργασίαν*: natura sub votum venit, fies id quod amaueris. Diminutè de amore cogitauit, qui amantem putauit dimidium amati: est totum, est vnitum, sed vnum. Notum illud Augustini: *Si terram diligis, terra es; si cœlum diligis, cœlum es; si Deum diligis, Deus es.* Vno autem illa eius qui amat cum eo qui amat, primùm probatur ex natura ipsius amoris, qui, vt dixi, est inclinatio, tendentia & motus quidam amantis in eum qui amat: inclinatio autem illa est vnitio, sive vno in fieri: ergo proprius effectus amoris est vno in facto esse. Deinde proprium amoris est impellere amantem, vt idem velit, idem sapiat cum amato, alioqui amor non est. Idem autem velle cum alio, est vnum esse per affectum cum illo: vno ergo amantium effectus est proprius amoris. Vnde fit etiam vt amor impellat ad vitæ similitudinem & ad obsequium; qui autem alteri seruit, est eius velut instrumentum. Denique proprium amoris est efficeri vt tota cogitatio amantis occupata & defixa sit circa ipsum amatum; illum enim semper præsentem habet. Sed cogitare semper de altero, est illi & in illum transire. Ergo amor tripliciter est vno; per affectum, quatenus inclinatur in dilectum; per similitudinem voluntatum; per continuam cogitationem de ipso bono quod amat.

B Secundus amoris effectus vocatur ecstasis, quæ patum differt ab vniione; significat enim alienationem quædam amantis à seipso: qui autem de altero assidue cogitat, & eiudem cum altero est voluntatis, totus in rebus alterius versatur, & extra se quodammodo egreditur; abstrahit enim cogitatione à rebus aliis, & affectu extra se prodit, totus in dilectum translatus, sui & rerum suarum oblitus, adeo vt iam non in suo corpore, ac in se vivere videatur, sed in dilecto, & dilectus in ipso. Hoc est ecstasis pati: ergo amor ecstasim facit: est enim quidam sui exitus, & spontanea quædam à se peregrinatio cum quodam spontaneo interitu. A se abest qui amat, etenim de se cogitat nihil, nihil prouidet: & cùm non cogitet de se, neque in se, neque secum habitabit. Igitur amans si nec est, nec operatur in se, non viuet in se. Hæc est alienatio per solum affectum & cogitationem: altera est secundum effectum ipsum, alienatio scilicet à sensibus, quæ interdum sequitur vehementem cogitationem & affectum, eo quod omnes animæ vires circa operationes intellectus & voluntatis consumantur.

C Tertius amoris effectus dicitur zelus, id est vehemens appetitus remouendi ea quæ obstant amori, & contraria sunt dilecto. Pertinet sine dubio ad amorem qui procurat bonum dilecti, & arcit ea quæ contraria sunt & mala, neque reperitur in amore imperfecto, sed in eo tantum, qui perfectus & vehemens est.

D Alios præterea numerari video effectus amoris, Reliqui qui spectant ad corpus, in quo amor quædam amoris effectus commotionem. Primus est languor, quia propter vehementem animi occupationem circa dilectum deficiunt spiritus, neque commode fieri possunt operationes vegetatiæ: vnde sequitur languor, qui etiam significat mortem animi ob rei amatæ distantiam. Secundus est liquefactio, quæ dilatatio est ipsius cordis, & spirituum veluti effusio. Contingit autem hæc in amore,

amore; quaenam liquefunt, dilatantur. Potest autem etiam significare aptitudinem quandam ad recipiendam rem amatam; ita enim amans feruerit, ut sibi videatur veluti liquefere, ac deficere totus a suo esse. Tertius est feruor, quoniam amor spiritus inflamat, & toto corpore diffundit; unde sequitur ardor quidam, sed melius ille animo significat vehementiam quandam affectus, & promptitudinem amantis ad operandum, & exequendum id omne quod rei amatae conuenit. Hic est ille feruor commendatus toties in Scripturis, sine quo nunquam est vera & perfecta charitas; aliae enim eius aliae ignis, atque flammarum; aquae multae non poterunt extinguere charitatem.

Amantiū
mores.

Colligunt ex iis primò, quinam sint mores eorum qui amant. Primum enim negligit seipsum amans, & cetera omnia, dum solam rem cogitat amatam: vultu pallescit, & tabescit macie, ac multos saepe morbos contrahit: cor ei crebro palpitat, crebro suspirat ad omnem recordationem dilecti, crebro etiam lacrymatur, & inter spem & metum hæret dubius; de dilecto semper loquitur, & cogitat; eum saepe laudat & admiratur; accusat eum interdum & vituperat, sed excusat tamen statim & commendat: amat & odit; ratione non agitur, ad humilia se demittit. Amor ad omnia audaces facit, nihil amantibus videtur difficile; infelices se putant, si cogitent alium quam rem amatam; felices si qua re illi esse possint grati. Sperant facile ac despetant; gaudent, tristantur; dolent, rident pro varia rei amatae cogitatione.

Remedia
amoris
peruersi.

Colligunt secundo peruersi amoris remedia illa esse, que contraria sunt causis amoris, quas enumerabam. Primum sit, cogitationem omnino auertere a re peruersa amata; sic enim fieri ut obiecto non amplius praesente intellectui, appetitus a peruerso amore cesseret. Ut autem auertatur cogitatio, necesse in primis est auerti sensus externos a visu & auditu; oculus enim prædatur saepissime animam, & mors ipsa intiat per fenestras. Secundum studiosè inquirere defectus rei perperam dilecta, & illos naevos attendere propter quos odio magis digna est quam amore; minuta enim estimatione amor minuitur. Tertium est otium fuga; merito enim appellatur amor otiosorum negotiorum. Quartum convertere animum ad obiecta vere amabilia, quales Deus est, quem amare summa est sapientia, & summa beatitudo.

Odij natu-
ra, causa,
effectus &
remedia.

Colligunt tertio, quenam sit odij natura, causa, effectus, remedia; nam ex contrario amore effectus & debent ea iudicari; odium enim est auerio & alienatio appetitus ab eo quod estimatur malum. Odium aliud opponitur amori amicitiae, quo volumus alicui malum, quia malus est, seu quia meretur: aliud opponitur amori concupiscentiae, vocaturque odium abominationis, & est illud, quo appetitus refutat aliquid malum ut est disconueniens. Causa odij sunt malitia, dissimilitudo, inimicitia. Effectus læsitia, contemptus, subsanatio, excandescencia, maledicentia, prauum iudicium eorum que sunt ab inimico. Odij remedia sunt auertere cogitationem a malitia, quam inesse hosti existimamus; minuire iniuriam, cogitare bona que in eo sunt, maximè beneficia alias collata, odij effectus & mala perpendere.

S. II.

Desiderium & fuga.

Dico primò, desiderium esse actum apperimus in bonum absens.

Ratio est, quia licet desiderium amor quidam sit, si amor latius sumatur prout significat inclinationem quamlibet appetitus in bonum; si tamen propriè sumatur, distinguuntur haec dubiè amor a desiderio & a gaudio, quoniam amor solam respicit rationem boni, & in illam tendit prout est tale, abstahendo ab eo quod sit absens aut præsens; desiderium autem amor quidam est & tendentia ipsius appetitus in bonum, quod absens est; gaudium vero quiclibet in bono præsenti & obtento. Vtraque vero patet distinguuntur essentialiter ab amore, quia absentia boni formaliter sumpta non est quidem formalis ratio specificatio desiderij, cum absentia boni malum quoddam sit per quod specificari non potest actus prosequitur; sed est diuinxat fundamentum, & conditio proportionis, quam habet bonum cum appetitu, quatenus efficit ut appetitus taliter tendat in bonum, id est in bonum ut asequendum. Itaque in desiderio duo sunt, primò motus in ipsius bonum, deinde morus in asequendum illius boni: hec est quæ specificat desiderium, & supponit necessariò absentiam boni, ad quod desideris suis volat quodammodo animus.

Scio diuidi communiter concupiscentias in naturas, que homini sunt communes cum brimis; per eas enim ea bona expectuntur, que spectant ad tuendum statum naturalem animalium, & rationales sive innaturales, quæ sunt propriæ hominis, quæ sequuntur cogitationem propriam hominis. Recedit autem dicitur 1. Politic. c. 6. concupiscentias naturales esse finitas, quia determinata sunt ea quæ a brimis expectuntur, tanquam ad naturalem eorum statum pertinentia; cupiditates vero innaturales esse infinitas, quia infinita sunt ea quæ intellectus humanus apprehendere potest ut delectabilia, vel vita: possimum vero circa pecunias concupiscentias limites non habent, ut recedit assertit Philosophus eo loco.

Dico secundò, eadem omnino esse causas desiderij, quæ sunt causæ amoris, bonum videlicet quod apprehenditur conueniens persona amata, aut etiam nobis. Deinde speciatim desiderium accedit agitio egrediatis propriæ, cui non succurritus nisi desideris in experientia difficultas, unde sit ut iuuenies facile desiderent. Cupiditates quoque sunt in illis acutissimæ, in quibus abundat sanguis & bilis; si enim facile desiderant, sed parum confantes sunt in desiderando. Meticulosi quoque ad desideria sunt proclives, quia suis viribus difficulter.

Dico tertio, effectus desideriorum esse primò vexationem incredibilem eorum qui desiderant: secundò accunt industram desiderantium, ideoque fastidiuntur quæ in promptu sunt; in veritate extat effectus appetitus. Tertio vnum desiderium ex alio pululat, neque satiat appetitus adoptione rei desiderata, quia caducum est & leue omne quod desideramus, nisi ad æternam & increata bona figuratur desideriorum anchora.

Colligunt ex iis primò, remedia cupiditatum haec esse. Primum, ut initio statim compescantur; si adhibeantur, eas nemo sine sudore evelleret, sicut arbores proceras. *Nequicia elidatur in simile,* inquit Hieronymus ad Eustoch. & Seneca: *Imbecillis est pri-* mò omnis effectus, deinde ipse se concitat; faciliter excluditur, quam eicitur. Secundò sapienter con-

Quæst. III. Sect. IV. Charact. passion. 567

solit Philosophus apud Valerium lib. 7. cap. 7. vt cupiditates consideremus tanquam abeentes, & fugientes, ac quasi fessas; implent enim animum amaritudine cum recedunt. Tertiò vt considerentur cruciatus animi sequentes cupiditatem adē inutile.

Colliges secundò, quid sit fuga desiderio contraria; est enim auerio animi à malo absolute sumpto; differt enim à timore, qui est circa malum atrum. Differt etiam ab odio, quia fuga est mali absentis, sive illud futurum sit, sive sit præteritum: quomodo autem possit actus appetitus esse præsens & efficax circa rem absentem, alibi explicui.

S. III.

Gaudij natura, causa, effectus, remedia.

Gaudij definitio.

Dico primò gaudium rectè definiri actum appetitus circa bonum præsens obtentum, & amatum.

Primò dixi esse actum appetitus, contra eos qui volunt delectationem esse puram passionem, aut etiam qualitatem aliquam non vitalem; quia, inquit, gaudium quies est appetitus, non autem actio. Ratio tamen manifesta est, quia omnis motus appetitus circa bonum volitio est: delectatio est motus appetitus circa bonum; si enim passio est, vel qualitas, quero à qua causa illa producatur; non enim producitur ab obiecto, quod est sæpe aliquid impossibile: non ab imaginatione, vel intellectu, aliqui esset cognitio: ergo delectatio passio est. Alter etiam probat S. Thomas, quia res inanimatae quiecent obtento fine, eo quod vident ab omni actu, quia finem illam non cognoscunt; res autem cognoscitiva, quia cognoscunt bonum quod possident, quies illatum in bono actus quidam est, quo delectantur ex possessione boni acquisiti, & in eo conquiscent; unde definitur etiam delectatio quies in bono possesso; vel etiam suavitatis quedam vitalis resultans ex possessione boni obtentum & concupis: ubi nomine quietis & suavitatis significatur actus appetitus circa bonum præsens.

Ad præsentiam videlicet boni amati resultat gaudium in anima in modum passionis cuiusdam, licet reuerā sit propriè dictus actus. Sicut enim corpora cum ad locum peruenient naturalem, bene afficiuntur; ita spiritus obtento bono amato ex eius præsentia, quia sit per intellectum aut sensum, bene afficiuntur; sed illa corporum affectio, vt dixi, vitalis non est, nec ab illis sentitur; affectio autem illa spirituum est vitalis & sentitur, vocaturque gaudium, delectatio, fructus, voluptas.

Secundò dixi delectationem actum esse ipsius appetitus; solet enim delectatio ab imperiis existimari esse illa perceptio obiecti conuenientis, quæ sit in sensu, v. g. delectationem appellant gustus, gustationem ipsius cibi; sed immixtò confundunt delectationem causalem, seu id quod causat delectationem, cum eo quod est formaliter delectatio; nam obiectus & causalis delectatio cognitio quedam est, vt dicam statim; sed delectatio ipsa formaliter est in appetitu, cum sit actus circa bonum.

Tertiò dicitur actus circa bonum præsens obtentum & amatum; per haec enim differt gaudium à quounque alio affectu, & ad illud tria necessariò requiruntur: primò possessione & præsentia boni, quæ coniunctio est boni conuenientis cum ipsa potentia. Secundò illius possessionis cognitio, vel per intellectum, si delectatio sit spiritualis; vel perphantasiā, si sit corporea; nulla enim est volitio sine prævia cognitione. Tertiò amor illius boni; quod enim non amat, non parit gaudium, Vbi

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A tria illa perfecta sunt, plena est etiam delectatio, præsentim si bonum perfectum sit.

Dico secundò, tres esse præcipuas causas gaudij. Prima est bonum præsens: secunda possessio causæ boni; tertia ipsius amor. Patet ex dictis de natura gaudij.

Primò enim bonum quod est præsens ac conueniens, causat gaudium; sed illud etiam magnopere auger si bona fuerit dilatum, si maiori partum labore, sequenti enim gaudio, inquit Caffiodorus, confert dulcedinem præmissa tristitia. Auger etiam si ratum sit, si post iacturam recuperatum. Placent autem in primis nouæ voluptates, quia nondum deprehensi sunt earum defectus, quos tempus postea manifestat; id est fastidium patit voluptas durans; sed magis tamen delectat cum prævidetur mox auferenda: gratissima sunt poma dum fugiunt; quia tunc bonum illud videtur discessu fieri difficultius, ac proinde maius.

Secundò causat delectationem possessio boni, quæ, vt sepe monui, est coniunctio ipsius boni cum eo à quo possideri dicitur; nulla enim res supposito à nobis distincta potest esse nobis bona, nisi coniungatur nobis, quia non aliter derivat in nos suam bonitatem & suauitatem. Hæc coniunctio possessio est, & vt nuper dixi, delectatio causalis: unde ait S. Thomas, causaliam delectationis cuiuslibet esse operationem, id est coniunctionem obiecti noui cum potentia, cui consentaneum illud est.

C Tertiò, quomodo amor boni præcat & causet gaudium, satis dictum est noper, præma disputatio, cum egi de beatitudine.

Dico tertiu, effectus delectationis quinque merito numerari. Primo, quod perficiat, & acuat operationem, de qua est, vt fuse traditur 10. Ethic. c. 4. & 5. Ratio est, quia delectatio complementum quoddam est & terminus operationis: ergo formaliter reddit illam perfectiorem. Deinde suauitas stimulat operantem ad actius & perfectius operandum. Sed obseruat tamen Philosophus 6. Ethic. c. 5. & 7. Ethic. c. 11. quod delectatio maximè obstat cognitioni quando est de operatione, quia non est cognitio; quando enim delectatio est de cognitione ipsa, potius eam acuit, id est delectationes corporis habent intelligentiam, vim enim omnem ad se detinuant.

Secundus effectus delectationis est quod parat simus & desiderium. Qui bibet ex hac aqua, sicut iterum. Duplicem ob causam sic evenit. Prima est ex parte obiecti delectabilis, si bonum illud de quo delectatur, imperfectum sit; cum enim illo non satietur appetitus, cuius capacitas infinita est, neceſſe est vt ille statim ad aliam inhet voluptatem. Huiusmodi sunt creata omnia bona, quibus degustatis, tollit statim omnis eorum estimatio & savor, naseatque statim anima super cibo illo leuissimo. Secunda causa est ex parte possessionis, seu operationis, quia bonum delectabile nobis coniungitur; tamē enim illud sit perfectissimum, si tamen imperfecte tantum possideatur, imperfecta delectatio est. Huiusmodi est gaudium, quod hic habetur de Deo imperfecte cognito; per illud enim sitis excitatur illum melius cognoscendi. Dicitur etiam statim causare perfecta delectatio, eo quod tollat omne fastidium, quale solent habere illi qui adhuc cupiunt. Huiusmodi enim est gaudium Beatorum in celo, quod ita satiat, vt coniunctum tamen sit cum siti. Qui bibunt me, adhuc sitiunt; & qui manducant me, adhuc esurient.

Tertius effectus est fastidium, quod delectationem quamlibet sequitur perceptam ex creatis bonis.

B B b 2 Ratio

Ratio est, quia delectatio quælibet coniunctum dolorem habet, unde causat displeasantiam. Secundò bonum finitum capacitatem infinitam appetitus non implet, sed detinet aliquandiu & occupat; statim autem odium & fatidum sui parit. Aliam rationem addit Philosophus 7. *Ethic. in fine*, peritam ex conditione naturali hominum, quæ simplex non est, sed ex multis composita, unde amat varietatem & mutationem: si autem aliquis natura simplex sit, inquit, ei semper eadem actio erit iucundissima, id est Deus una semper, & simplici delectatione gaudet.

Quartus effectus spectat ad corpus, gaudium enim cor dilatat; appetitus enim insidens cordi amplificatur, & grandescere quodammodo vult ad pleniorum obiecti possessionem. Hinc etiam oritur, ut in oculis, totoque homine decorus quidam nitor apparet propter effusionem spirituum, ex qua etiam risus efficitur & hilatitas ac rubor, propter moderatum calorem.

Colliges ex iis, quæ aptissima sint remedia immoderate delectationis. Primum sit cogitare adiuncta illi mala, v. g. antecedentia, comitania, sequentia; quot laboribus ad eas delectationes deuenitur, per quot pericula in modico gaudemus, quo dolores illi sunt admixti, quo sequuntur aculei. Habet omnis hoc voluptas, stimulis agit sequentes, apicumque par voluntum, vbi grata melia fudit, fugit, & minus tenaci ferit ista corda morsu. Alterum remedium est consideratio illarum fugacitatis. Vide quæ dixi 1. *disput.* de beatitudine obiectiva, quæ voluptas corporea esse nequit, propter defectus ibi enumeratos.

S. IV.

Doloris natura, cause, effectus, remedia.

Dolor formalis quid. **D**ico primum, dolorem formalem esse actum appetitus, vel sensu, vel rationalis cetera malum aliquod praesens.

Primum dixi dolorem formalem, quia ut de gudio monebam, confundi saepe solet dolor cum obiecto ipsius doloris, quem appellare possumus dolorem causalem; hic enim in membris est, v. g. quando cruciantur: dolor autem formalis in solo est appetitus, qui sedem habet in corde: unde dolor in eo etiam solo residere potest.

Secundò dixi esse actum appetitus, non enim est aliqua tantum passio ab actu odij producta, ut voluit Scotus; sed motus & actio ipsius appetitus, ut probabam de gudio; & vocatur exercitatio, perturbatio, inquietudo: quæ omnia significant motum illum appetitus circa praesens malum.

Verum, inquires, si dolor actus est appetitus auersantis malum, non est aliud quam nolitio aliqua mali: hoc autem dici non potest, quia Deus summe odit, & non vult peccata; in Denim tam non cedit dolor: ergo dolor non est actus appetitus. Neque satis est dicere, dolorem esse nolitionem inveniam cum inquietudine, cruciatu, vexatione; nam inquietudo illa, cruciatu, & vexatio non est aliud quam aliqua nolitio, quæ tota est in Deo.

Respondeo dolorem esse veram nolitionem obiecti disconuenientis, & torquentis eum qui dolet; non enim qualibet nolitio mali est dolor, sed nolitio illius mali quod nocet ei in quo est. Deus non vult peccata & illa odit, sed de illis non dolet, quia illa nolitio non torquet Deum, qui

A propter infinitam felicitatem incapax est doloris.

Tertius dixi, dolorem esse actum appetitus circa malum praesens; nam illud est verum obiectum doloriferum. Est autem difficile dicere, quale sit obiectum illud doloriferum, quo cruciat corpus, quando v. g. secatur alicui membrum, quando plague infiiguntur, quando gladio diuiditur caro. Hunc enim plures Theologi volunt esse qualitem doloriferam, per quam causeretur: verum immetit id asserti alias probatum est, quia non potest illa qualitas dolorifera esse aliud quam lesio corporis, siue aliquid disconueniens sensui tactus aut gustus, aut alteri sensu, inquit etiam appetitus rationali; nam in eo est etiam dolor, qui vocatur tristitia. Quod enim causat actum illum austi-um, qui vocatur dolor, est malum praesens, seu id quod est disconueniens sensui: diuinitus contum, combustio & alia huiusmodi sunt aliquid disconueniens tactui: ergo illud est obiectum remorum doloris, proximum est perceptio, seu actio sensus percipientis hoc obiectum disconuenientis. Semper enim in dolore corporeo id quod appellatur dolor causalis, est aliqua sensatio, actio videlicet praesens tactus & gustus: dolor autem formalis ex eo sequitur in appetitu, sicut dixi.

Colliges ex his, primò doloris species, vel potius genera esse duo, externum & internum. Internus est actus appetitus sequens ex sola cognitione imaginationis, aut intellectus. Externus est actus appetitus sequens actionem aliquam sensus exteni disconuenientem.

Colliges secundò, septem esse species tristitiae. Prima est misericordia, quæ est dolor de alieno malo cum voluntate succurrenti. Secunda inuidia, dolor de alieno bono, estimato ut proprio malo, quatenus iudicamus nos ab alio superari. Tertia nemesis, dolor de alieno bono, quatenus iudicatur eo indignus esse cui datur. Quarta zelus, dolor de bono alieno, quatenus illud nobis deest. Quinta anxietas, dolor sic aggrauans, ut nullum effugium patere videatur. Sexta acedia, sic aggrauans ut etiam vnum prohibeat membrorum, & afferat totalem. Septima pœnitentia, dolor de malo praeterit.

Dico secundò, causas doloris tres esse, sine quibus nullus inquam dolor esse potest. Prima est malum praesens & nobis coniunctum: secunda eius cognitio: tertia odium eius & exercitatio; sic enim constat ex oppositis causis gaudij, de bono praesente ac coniuncto, cognito & amato.

Primum ergo tot sunt genera dolorum, quæ sunt genera malorum, quæ nobis coniungi possunt: v. g. tristitiam causat amissio boni posselli, frustratio rei sperata ac expedita, casus in malum quod timebatur, non posse superare id quod impedit consequentem aliquius boni, dilatio in asequendo bono, ita quæ non expletur, & alia huiusmodi plura, innumera.

Secundò, cognitio illius mali, quod dolorem afferit, necessaria est ad dolorem & odium illius mali; oritur enim dolor hoc ordine, v. g. corporeus in manu: primum infert ei lesio, tunc eam lesionem percipit, ab eo per sympathiam excitatus internus sensus, hic sensitivo appetitus malum hoc renunciat, appetitus illud auersans, auctoriam hanc excipit dolor.

Dico tertius, effectus tristitiae plures esse in personam corporis, & animi.

Primum enim recte dictum est à S. Bernardo lib. de interiori domo, cap. 52. tristitiam impedimentum esse omnis

Quæst. III. Sect. V. de Charact. passionum. 569

omnis bo-
ni.

omnis boni; nam turbat & impedit omnem operationem rationis, & intelligentia, si fuerit immodica; tunc enim cum tristitia mente occupat, nihil vel intelligere, vel addiscere, vel recte concipere potest animus, eo quod obiectum doloris totam ad se trahat vim intelligendi, absumat spiritus, corpus aggrauet. Deinde appetitum etiam totum occupat, trahitque ad se voluntatem, adeo ut nec placere possit virtus, neque rectum ullam consilium rite suscipi, mente vnde obfessa, fatigato appetitu, corpore debilitato. Sicut enim tinea vestimento, & vermis ligno, sit tristitia cordi nocet, ut habetur Proverb. 17.

Secundum nocet etiam corpori, cor enim maxime contrahit, adeo ut aliquibus post mortem inventum sit cor non latius membranæ. Causat etiam sanguinis & spirituum contractionem ad cor, & sic eos avocans ab instrumentis sensu; unde sequitur maces, & ossium exsiccatio, eo quod euocentur spiritus ad cor, quod cum illis grauatur, erumpunt spiritia, & sic cor leuatur; erumpunt etiam lacrymæ, quia cerebrum etiam contrahitur, videturque per eos quasi tubos ipse dolor quodammodo evaporari, ut ait Basilius homilia de gratiarum actione. Denique qui dolent, societatem hominum fugiunt, amicorum solitaria illis sunt molesta, nihil eis placet praeter cogitationem rei, de qua dolent.

Colligunt ex his, quænam remedia prodesse possint ad leniendam tristitiam quando prava est, & non est secundum Deum. Primum est depellere à nobis opinionem mali ob quod tristamur; non enim affligit nos ipsæ res, sed ea, quæ de rebus habemus opiniones, inquit Epicetus in Enchiridio, cap. 10. Secundum habete premeditata mala, quæ possunt contingi; præcogitati enim mali mollis iactus venit, inquit Seneca epist. 77. Tertium bona cogitare, quæ oriri solent ex aduersis. Optimè Seneca epist. 86. *Malo me fortuna in casis suis, quam in deliciis habeat.* Quartum auocare animum & cogitationem à malo, quod præfens est, & convertere ad bona, quæ habentur, vel putantur futura. *Spe gaudenias*, inquit Apostolus, in tribulatione patientes. Quintum cogitare humum esse aduersa pati, nec esse quemquam cui non ad sint quamplurima. Mortalis nemo est quem non attingat dolor, inquit Euripides apud Tullium 3. Tusculanum. Sextum cogitare inutilitatem tristitiae, que malum non minuit, sed auget cruciando. Septimum adhibere illa quæ delectationem afferunt, ut studium litterarum, amicorum consortia, & consolations; delectat enim amari.

SECTIO V.

Characteres passionum appetitus irascibilis.

E sunt spes & desperatio, audacia & timor, ac demum ira. Quarum omnium subiicio brevissimam explicationem.

S. I.

Spes & desperatio.

Dico primum, spem, prout passio est, recte definiti, *Est actus appetitus prosequitus in bonum ardum, possibile, quod apprendi ut modo ut futurum, cum quadam firmitate difficultatem oppositionem superante.*

Primum ergo spes actus est appetitus prosequitus, ut R.P. de Rhodes cursi. Philosop.

Aui; est enim motus in bonum: motus autem ad res pertinet ad appetitum, quoniam actio potentia cognoscens perficitur secundum quod res sunt in cognoscente, non secundum motum cognoscens ad res; cognitio enim facit obiectum præsens: spes ergo actus est appetitus; & quidem efficax, addit enim firmitatem quandam ad superandas oppositas difficultates; unde proprium est spei gignere audaciam.

Secundum est motus in bonum absens, atdum, possibile. Absens, quia quod actu possidetur, non speratur, spes enim desiderium quoddam est, & intentio finis. Ardum, quia spes pertinet ad appetitum irascibilem, & per hoc differt à simplici desiderio, quod tendit in bonum absolute sumptum.

B Possibile, quod nimirum indicamus posse obtineri; nam quæ iudicamus non posse obtineri, non sperantur, sed de his desperatur. Quia vero bonum illud, quod speratur, superat vires ipsius sperantis, nec sine alterius auxilio est possibile, hinc sit ut spes sæpe connoret auxilium alienum, tanquam aliquid necessarium ad possibiliterem obiecti sperati, atque adeo ut hoc auxilium sit unum ex obiectis speratis. Huiusmodi est spes christiana, quæ sic respicit Deum remuneratorem, ut respiciat etiam auxiliatorem, id est omnipotentem & fidem ad præstandum auxilium quod promisit, sed indirecè tantum & secundariò id respicit, ut dicam statim.

Tertio spes est motus in bonum, quod aliquo modo apprehendit futurum; non enim ad rationem spci satis est, ut possibile iudicetur esse id quod speratur, sed requiritur etiam ut iudicetur futurum. Nemo videlicet sperat quod iudicat se non adeptum; sed neque sperantur ea, quæ iudicantur infallibiliter futura; nemo v. g. sperat solem eras oriturum, sed ea quæ sub aliqua probabilissima opinione iudicantur futura; ita tamen ut possint non esse futura. Ex quibus

C Colligunt primò, rationes illas enumeratas boni absens & ardui non esse formalia obiecta ipsius spci, sed conditions duntaxat alias, sine quibus obiectum bonum non haberet illam cum appetitu proportionem, ratione cuius eam possit mouere ad proequitionem spci propriam. Ratio enim absentiæ & arduitatis non est id quod appetitur, cum sit ratio quædam mali; sed quod appetitur est ipsum bonum, quod ardum est & absens; cuius per spem, ut spes est appetendi ratio, est proportio illa specialis, quæ tali bono conuenit; propter conditions illas adiunctas absens, ardui, possibilis & futuri.

Colligunt secundum, formale obiectum spci non esse auxilium ab aliquo præstandum ad asequitionem sperati boni; hoc enim, ut dixi, unum est ex sperandis, & spci obiectum unum materiale, sed non est motuum sperandi; nam indigentia auxilij alieni ut sic non est ratio aliqua boni; inde multa speramus propriis viribus obtinenda, sicuti speramus vincere hostem. Obiectum ergo formale spci semper est bonum nostrum ut obtinendum, quod aliquando nullam continet alienam opem, sed aliquando sic respicit auxilium ab aliquo præstandum, tanquam causam effectuam, sine qua bonum illud esset impossibile, vel certè non esset futurum; sic enim v. g. contingit in spe christiana, cuius formale obiectum est Deus, summum bonum nostrum aliquando obtinendum, connotans Dei auxilium, sine quo bonum illud obtinendum non esset. Dicit igitur ordinem ad Dei fidelitatem & omnipotentiam, per quas bonum illud sit possibile, ac futurum. Duo igitur sunt distinguenda in actu spci; actus

B B b 3 quo

Spes defi-
nitio.

quo firmiter credo Deum mihi auxiliaturum, & A
actus quo tendo in bonum quod mihi per Dei grata-
tiam efficitur possibile. Ratio autem est, quia spes
est actus amoris concupiscentiae; nam ex amore
concupiscentiae, quo bonum amamus nostrum, po-
sita cognitione possibilis illius, nascitur in ap-
petitu desiderium & intentio efficax asequendi bo-
num hoc arduum, qui est actus spei: ergo spes
tendit in bonum nostrum ut bonum nobis est, non
autem in auxilio.

Colliges tertio, quomodo distinguitur spes ab
alio quolibet actu voluntatis? A desiderio enim
distinguitur, quia spes respicit bonum arduum;
respicit efficaciter, & cum creatione animi aduer-
sus difficultates. Ab intentione finis non distingui-
tur nisi ratione arduitatis boni, quam non semper
respicit intentio.

Spei cau-
sa.

Dico secundum, causas spei easdem illas esse, quae
causa sunt desiderij & amoris. Deinde spei causae
peculiares esse plurimae possunt: primò subsidia
rei obtinendi opportuna, quia creditur obtineri
satis facile posse illud bonum. Ex quo colligit Philosophus, iungenes valde ad spem proros esse, quia
non sunt experti subsidia sperata deficere sepe lo-
lere, neque satis cognoscant difficultates. Similiter
facile ijs sperant, qui potentes habent amicos. Se-
cundum experientia spem non raro excitat, cum vni
comptum est difficultates posse superari. Tertiò
maxima incommoda spem sepe acuunt.

Effectus etiam spei conueniunt cum effectibus
amoris & desiderij. Deinde dicitur spes lenire om-
nes labores, vnde in mediis carceribus dicit Apostolus, *Gloriamur in spe gloria filiorum Dei*. Prae-
terea diligentiam ad operandum incredibiliter acuit;
vnde Philo spem ait *Antistitam & Edituam esse*
Palauj, quod inhabitant virtutes omnes.

Despera-
tio quid
sit.

Dico tertio, desperationem esse actum appeti-
tus, quo ille vietus difficultate adipiscendi boni,
refugit ab illo astimato ut impossibili.

Primo desperationem pono actum aliquem ap-
petitus, non autem iudicium intellectus duntaxat;
possunt enim in eo qui desperat de adoptione alie-
ni boni spectari duo; alterum est absolutum iudi-
cium intellectus, quo iudicat alius se non posse
consequi bonum illud, vel certe se non illud ase-
quaturum. Alterum est fuga illius boni; actus vi-
delicet, quo refugit tale bonum ut impossibile, vel
difficile obtineri, ac proinde nunquam obtinen-
dum; desperation enim opponitur spei: ergo despe-
ratio actus est voluntatis.

Secundum dixi desperationem actum esse, quo ap-
petitus refugit bonum ut impossibile; nam tametsi
desperatio actus est auersatius, qui versari non
potest circa bonum ut bonum; versari tamen po-
test circa bonum tanquam circa obiectum materiale;
obiectum autem formale illius est impossibili-
tas, vel difficultas illius boni superans vires pro-
ptias; desperation enim est propriè nolitio, &
odium boni sub ratione impossibilis aut difficilis:
bonum ergo, de quo desperamus, sepe cupimus
absolutè, sed auerlamur tamen illud ut impossibili-
le, ac difficile. Sæpe tamen solùm adest iudicium
intellectus de impossibilitate boni, quæ non est
desperatio, nisi accedat nolitio boni ut difficilis.
Communiter enim dicitur, eum, qui certus esset
de sua damnatione, non posse desperare, id est non
posse nolle beatitudinem, licet iudicaret se nun-
quam illam asequiturum.

S. II.

Audacia & timor.

Dico primò, audaciam esse actum appetitus, Ante
debet
quo ille fertur in opus difficile vallatum peti-
culis, quatenus existimatur medium vtile ad con-
sequendum finem.

Ratio est, quia in eo audacia differt a spe, quod
spes versetur circa finem immediatè, audacia verò
circa exequitionem mediorum difficultum, in qui-
bus est periculum; cum enim affectus spei, ut di-
xi, sit motus quidam in bonum arduum difficulta-
tem oppositam superans, seu affectus quidam pro-
sequitionis efficax cum quadam firmitate difficulta-
tem oppositam superante, proprium illius et
gignere affectum audacia, qui respicit quidem ra-
tionem ardui, sed eandem carmen illam, quæ à spe
respicit; spes enim eam respicit rationem ardui,
qua constat in sola difficultate rem aliquam obti-
nendi; audacia verò respicit eam rationem ardui,
qua oritur ex nocumentis, & damnis, aut damno-
rum periculis, quæ possunt immittre. Vterque
igitur affectus est erectio quadam appetitus conta-
rationem ardui; sed nihilominus spei concessa est
audacia velut famula, quæ circa medium difficile
versetur, ut bonum speratum obtinere possit.
Obiectum enim materiale est ipsum malum, vel
periculum mali imminentis; formale autem est
illud malum prout est medium obtinendi rei
speratae accommodatum, & sic induit rationem
boni.

Causas easdem habet audacia, quas dixi esse Causa
debet
causas spei. Addo tamen ex Philosopho lib. 1. Rhe-
toric. cap. 5. illos esse maximè audaces, primò qui
reque se habent erga diuina, quia certè sibi polli-
centur Dei auxilium, per quod superare possunt
difficultates. Secundò illi qui acceperant iniurias,
sunt maximè audaces, quia communis est perfa-
sio, Deum iis opulari, qui affecti sunt iniurias.
Tertiò illi qui saepe subierunt pericula & eas-
cunt. Dupliciter enim audaces fieri solent homines;
aut quod experti non sint, aut quod auxilium ha-
beant. Quartò si terribile illud periculum non sit à
potentioribus, sed à paribus, aut minoribus, &
quibus meliores se esse putant. Quintò si plura &
maiora sibi putant inesse, quibus cum excedant,
timendi sunt; et sunt pecuniae, magnitudo, vires,
Sextò si neminem iniurias affecterunt, aut non mol-
tos, aut non eiusmodi, quos metuerent.

Dico secundum, timorem esse actum appetitus Tunc
quid
auerlatum, in malum futurum, proxime immin-
ens, & ægrè evitabile.

Ratio est, quia timor distinguitur ab odio, à
fuga, & à tristitia. Distinguitur ab odio, eo quod
timor auersetur malum futurum; vbi tamen queri
potest quomodo brata timere aliquid possit, cum
non cognoscant futura? Sed respondeo futura cog-
noscere posse imperfectè per sensum internum, &
sub aliquo dubio; quod sufficit ad timorem. Dis-
pici etiam timor à fuga simplici, quod timor refi-
ciat malum arduum proxime imminentem; non enim
timetur mala, que longè absunt, ut notat Aristoteles
lib. 2. Rhetoric. cap. 5. omnes enim, inquit,
scimus se morituros; verum quia non propè, non
curant, sed morbo pressi vehementer timent. De-
nique differt timor à tristitia, quia timor auer-
sat malum quod ægrè potest evitari; si enim, in-
quit Philosophus eo loco, malum sit prorsus inenita-
bile, timorem non parit, sed tristitiam, & timorem
quendam

Quæst. III. Sect. V. de Charact. passion. 571

Generica eius diu-
sionis.

quendam inefficacem; obiectum enim timoris est

malum aliquo modo dubium.

Ex quibus colliges primum diuidi timorem viuensem in sex membra, segnitatem, pudorem, verecundiam, admirationem, stuporem, agoniam seu angorem. Segnitas est timor laboris vires excedentis, quo retardatur aliquis ab opere: pudor erubescens est timor labendi, & infamiam proferendi. Verecunda est timor infamiae ob admis-
tam turpitudinem; hæc enim duo, quæ sèpè con-
funduntur, in eo differunt, quod pudor scelus
respiciat patrundum, verecunda patrum, sed
vterque sit metus probri. Admiratio est timor
magni mali, cuius non possit facilè reperiri exi-
tus, licet aliæ admiratio communius signifi-
cat laudationem rei alicuius magna, ac singu-
laris; qua laudatio continet iudicium de magni-
tudine rei alicuius, oblectationem appetitus in ea,
& voluntatem eam laudandi. Cautele admirationis
hoc modo sumptæ sunt ignorantia, & rei magni-
tudo. Stupor est timor mali, quod propter noui-
tatem, & inexperteniam ingens videatur. Agonia
est timor improbus mali, cui prospici non potest;
vel etiam est timor, ne quod aggetess sumus, non
cedat ex sententia.

Timoris diu-
sionis apud
Christianos.
Variae ti-
moris cau-
se.

Colliges secundum, timorem apud Christianos
rechè diuidi in mundanum, seruilem, filialem &
reuerentiale. De qua diuisione dixi fusè in
Theologia.

Dico tertio, causas timoris plures esse. Prima,
& principalior est malum futurum, & probabilitas
saltus imminentis. Vocat huiusmodi mala Philo-
phus terribilia; ea scilicet quæ magnos dolores, aut
corruptiones inducunt: inò signa illorum terribili-
um sunt & timentur, ut inimicitia & ira potentium;
nam cùm non lateat velle ac posse ipsos, propè
ad iam faciendum sunt. Item iniustitia vites habens.
Similiter in potestate alterius esse timorem
inferr, quanobrem consciæ aliquid quempiam fe-
cisse, timentur, ne aut dicant, aut deferant. Po-
tentis illis terribiles sunt, qui possunt iniurias af-
fici, homines enim vplurimum, cùm possunt, in-
ferunt iniuriam. Timentur quoque, qui passi sunt
iniuriam, aut pati se putant; cùmper enim expectant
opportunitatem. Qui item iniuriam intulerunt,
terribiles sunt; timent enim ne par referatur: ad
hæc qui de iisdem certant, cùm utrisque simul ea-
dem esse non possint. Ex affectis iniuriam non timen-
tur ij qui sunt acuta ira ac minaces, sed tranquilli,
& dissimulatores. Cuncta verò quæ timentur,
terribilia sunt, si cùm errauerint, corrigi non
possint. Denique terribilia sunt ea quæ quoties in
alios sunt aut imminent, sum miserabilia.

Secunda causa timoris est amor; res enim est
sollitici plena timoris amor, quia qui amat, dis-
plicere metuit dilecto, vel etiam timet iacturam rei
amata. Tertia defectus potestatis ad resistendum
potentioribus. Quarta, mala conscientia; Magna
enim, inquit Tullius, eis est conscientia, ut neque
timeant, qui nihil commiserint; & pœnam semper
ante oculos versari pucent, qui peccauerint. Quinta
cognitio periculi præsentis; sic enim noctambuli si
subitè excitentur, turbantur, & sèpè pereunt. Sexta
vehemens desiderium alicuius boni, quod
magni fit. Septima frigiditas sanguinis cum magna
copia atrabilis; qui enim habent huiusmodi tem-
peramentum, ij vehementer sunt timidi.

Dico quartò, timoris etiam effectus plures &
peccatos esse.

Primus est spiritum & caloris recursus ad par-
tes interiores, vnde sequitur pallor in vultu, &

A tremor in extremis membris; maximè autem in
metu tremore solet labium inferius, quia illud faci-
lius frigescit. Hinc etiam qui timent, decidunt
facilius à loco in quo incederent securi, si non
timarent.

Secundus est horror capillorum, quia collecto in
interioribus partibus calore, pori restringunt fri-
gore, vnde capillorum per poros erumpentium se-
quitur rigor & constrictio.

Tertius est vocis trepidatio, & interdum etiam
præclusio, quia calore destituta instrumenta vocis
minus suum non obeunt; hinc etiam fit ut qui
timent, vocem reddant acutiores, quia constrictio
arteria, cuius contrarium in pudore accidit;
cùm enim in eo sursum euocetur sanguis & spiri-
tus, dilatatur etiam arteria, & vox fit grauior.

Quartus est sitis, quia collecto intus calore, ar-
dent visceræ, & humidum absuntur.

Quintus cordis palpitatio, canities præpropera,
& interdum etiam ipsa mors.

Verum mirabile omnino est, quare in pudore,
qui timor sine dubio quidam est, non pallescat
tamen vultus, sed erubescat; quem ruborem pul-
chrè vocabat Diogenes, colorem ipsius virtutis.
In pudore videlicet sanguis & spiritus ad vultum
confluent, in vulgari metu concurunt ad cor.

Causa tamen huius discrimini ista sine dubio
est, quia pudor timor est modicus, per quem pauci
ad cor euocantur spiritus; vnde illi quos pudor
afficit, initio pallescent aliquantulum, post-
modum verò rubescunt, quia facies eorum in
alterius præsentia multum laborat, quasi non
sustineat vultum alterius, idèo in pudore oculi
demittimus, manu faciem tegimus; idèo ad
partem illam tanquam laborantem accurrit spiritus
& sanguis, qui prius accurrit ad cor.

Colliges ex iis remedia timoris ista esse potissimum.
Primum minuere amorem & cupiditates; qui
enim nihil habet quod cupiat, is metuit nihil. Sub-
lata videlicet causa, effectus non sequitur. *Des-
tinis timere, si sperare desinis*, inquit Seneca epist. 5.
Secundum ea quæ valent ad tollendam tristitiam, ti-
moris etiam remedia sunt; nemo enim ea futura
meruit, de quibus non dolet præsentibus. Ter-
tium minuere opinionem mali quod metuitur; plura
enim sunt, inquit Seneca epistola 13. que nos ter-
rent, quæm quæ prement; & sèpius opini-
one, quæm re laboramus. Quartum cogitare ini-
utilitatem timoris, & mala quæ ante tempus sine
fructu cruciant. *Qua ista dementia est* (inquit idem
epist. 98.) *malum suum antecedere*. Et epist. 13. *Illud
tibi præcipio, ne sis miser ante tempus; cùm illa quæ
velut imminentia expansi, forte nonnquam ven-
tura sint*. Certe nondum venerum. Vide cætera.

S. III.

Iræ.

Dico primum, iram rectè à Philosopho definiti iræ defi-
lib. 2. Rethoric. cap. 2. *Est appetitus eius quæ niti.*
appetit ulvioris, propter apparentem immitteri vel
in se, vel in suos contemptum. Vell breuius, ira est
appetitus vindictæ propter contemptum.

Ratio est, quia cùm quis intulit alteri molestiam,
effertus est illic repellenda molestia appetitus, &
illius in authorem ipsam retorquenda, quæ ap-
pellatur vindictæ compensans illum inoorem.
Hæc est propriæ iræ, verus affectus prosequitius;
quia compensatio & retributio accepti mali ratio-
nem aliquam boni habet, idèo ira malum respicit

B B b 4 sub

sub ratione aliqua boni. Debet autem vindicta illa apparere ut possibilis; si enim appareat impossibilis, non ira oritur, sed tristitia. Deinde appetitus ille vindictæ nascitur ex contemptu coniunctio cum dolore; causa enim iræ altera remota est, altera proxima. Remota est iniuria per despiciendum illata. Proxima est dolor conceptus ob talem despiciendum. *Irritat laeso dolorem*, inquit Laetantius, & dolor appetitus facit ultiōnem.

Neque obstat, quod rebus aliquando irascimur inanimis, à quibus neque contemptus, neque illa iniuria proficiuntur. Calamo enim non raro irascimur parum apto ad scribendum. Illa est enim vera vescendi voluntas, & quasi umbra quædam retributionis, vt qui mala faciunt, inquit Augustinus, mala etiam patientur; quia scilicet homo per illum actum eodem modo se habet, ac si accepisset iniuriam, & eam vesciceret.

Colliges ex his primò, quomodo ira differat ab odio inimicitæ & à simplici desiderio? Differat ab odio illo, primò quod ira licet occasionem sumat ab ipso damno illato, velutque alteri damnum, sicuti odium inimicitæ; peculiari tamen quodam modo vult illud malum sub formalitate compensationis & vindictæ; non autem odium inimicitæ, cuius aliquam veluti particulam esse iram docet Philosophus lib. 5. politie, cap. 10. Quia odium est generalius, quam ira; inò si durat ira, degenerat in odium. Præterea, inquit idem Philosophus, odium magis ratione vultur quam ira; nam ira cum dolore fit, idè non facile ratione vultur; odium vero lentiùs est, cum sit sine dolore. Deinde ira semper aliquid respicit singulare, non autem odium, nam omnes & furem oderunt, & calumniam. Odium versatur circa malum, ira respicit bonum; odium est sine dolore, ira præsumit dolorem superponit, & ex eo nascitur; ob eum enim reponere vult vindictam, & quasi dolorem dolore compensare. Ideo etiam ipsa dulcissima est, & vt nota Philosophus, defluente melle dulcior in virorum pectoribus gliscit. Ex amaro igitur oritur suauitas, quia gratum est consequi, quod exoptata; idcirco etiam immoratur in cogitatione vescendi; quæ imaginatio, inquit, voluntatem similem ei facit, quæ in somnis accidit.

A desiderio differit, quia desiderium non supponit necessariò dolorem; ira tamen supponit: vnde non quicunque vindictam expicit, irascitur, sed quicunque irascitur ob dolorem; nam etiam ira desiderium quoddam est.

Colliges secundò, iram vulgo in tres species commode diuidi, exandescientiam, similitatem, & inimicitiam. Prima, qua vocatur etiam fel, est ira impetus subiò enascens, & parum durans. Similans est ira permanens & diurna. Inimicitia est ira nunquam conquisitans, donec sumatur vindicta. Eos qui primâ specie iræ concitantur, vocat Philosophus acutos; qui secundâ, amatos; qui tertia, difficiles. In prioribus humor biliosus præualet, qui citè accendit; in aliis biliosus simul & melancolicus, qui tardius extinguitur.

Dico secundò, causas iræ omnes renocari debere ad iniuriam, seu contemptum, ex quo dolor nascitur, & ex eo dolore ira. Plurimum tamen conferunt abundantia biliosi & melancolici humotis in corpore.

Ratio est, quia licet tres sint veluti partes contemptus propriè dicti, despectus, detracatio, contumelia; tamen quilibet iniuria iram concitat, tametsi nulla est, quæ pungat acrius, quam despiciens. Sicut autem amori deseruit sanguis, odio, timori;

A tristitia melancolia: ita bilis deseruit iræ; nam illa motu iræ insurgente statim effervescit & concitatur tanquam in malum præsens factura imperum. Motus enim spiritum & humorum respondent motibus animalium propter sympathiam corporis & animæ. Maxime igitur irascuntur illi primo, qui contemnuntur in iis, in quibus se maiores putant. Vir v.g. eruditus, si damnetur imperita, difficilè tolerat. Secundò illi qui circa ea impeduntur, quæ maximè cupiunt, & quibus maximè indigent. Idè agrotantes, pauperes, amantes, & viuenterfalter aliquid cupientes, & non asequentes, itacundi sunt, & facile incenduntur, maximè in eos qui contemnunt eos, maximè ob præsentem fortunam; pauper in eos à quibus ob paupertatem contemnitur; amans iis à quibus spernitur ob amorem. Præparatur enim quilibet à turbatione, quæ in ipso est. Quartò si forte opposita expetabat; maiorem enim inferat dolorem quod est præter opinionem. Quintò qui sunt contemptibiles, magis proni sunt ad irascendum, cum sepe patientur contemptum. Sextò, qui amio sunt angusto & infirmo. Septimò superbi, quos videlicet contemptus acrius pungit. Octavo audiosi facile irascuntur, quia spiritus conlunum inferuentur lœtitia. Ob eandem causam melancolici & fatigati corpore accenduntur faciliter.

Irascit autem primò deridentibus & contumaciantibus: secundò iis qui officiant: tertio vilipendentibus ea quibus maximè studeamus: quarto amicis faciliter quam inimicis, & affuetis honorate ac magnificare, si contemnunt: quinto iis qui apud illos nos contemnunt, à quibus maximè honorati cupimus; quos admiratur, quibus mirabilis videri volumus, quos metuimus, & à quibus metuimus. Alia huiusmodi plura persequitur apposite Philosophus lib. 2. Rhetorice, cap. 5. &c. 26.

Dico tertio, effectus iræ plurimos esse ac per-

plures

Primus est ferror quidam cordis cum quadam amaritudine, vnde à pluribus etiam ira definitur sanguinis effervescentia circa cor. Secundus est incompositus totius corporis status. *Ira sua finalis*, inquit Gregorius, *incansum palpitar cor, corpus frenit, lingua se præpedit, facies ignefit, aspernatur oculi, &c.* Atrobius lib. 1. *Quid ergo sequitur necessariò, nisi vi ex illius luminibus scindula emicent, flamma aspercent, anelatum pectus spiritum incit, ex ore & ex verbis ardoribus labiorum sciat inalbescat.* Tertius est delectatio ex vindicta spe, & obscuratio rationis. Qui irascuntur, inhiant in vindictam. *Per viscera ipsa quare supplicio viam, si viuis, anime.* Iram exsuscitant eorum comparationes, qui vel minori, vel pari de causa irati sunt. Iniuriam acceptam extollunt; vix ipsa tantum, vix adhuc creditur malum. Ab ira se nunquam discesserunt, nunquam concitatus cessabit in pœnas furor, crescerque semper: queruntur quod tardiores sint in vescendi iniuria. In seipso irascuntur ob amissam vescendi occasionem. Ebullitionem sanguinis circa cor sentiunt, sequit vellicati ad vitionem: manca eorum oratio est ad declarationem iræ. Eos quibus irascuntur, despiciunt. *Eiectum litorie, egentem excepti, & regni deuersi in parte locauit.* Partes corporis omnes incit ad sumendum vindictam, furoris argunt mediocritatem, videntur in amentiam versi, hortantur se ad maiora. Indicant facilia omnia esse ad vindictam. Proficiunt se molci magna. Iram extollant, à persona laesa & lœdente. Illatam iniuriam narrant & exaggerant. Lœtantur tanquam vitionem vi-

derent.

Quomodo
differat ab
odio.

Et à desiderio.

Iræ tres species.

Causæ eiusdem.

E

derent. Eorum omnium causa est, quia bilis cum accendatur insurgent motu iræ, accendit etiam spiritus, vnde statim turbatur ratio, quia spiritus esse debent temperati & tranquilli, vt sint idonei mentis functionibus. Excitantur etiam vapores ab eadem bile effervescente, qui caput opplenit & offulscent. Denique idem humor biliosus calefactus passionem etiam iræ auget per sympathiam, indeque totum immutat corpus, quia est valde calidus; vnde cum spiritibus & sanguine simul foras sepe prodit in oculis & vultu, veluti vna in hostem triturus.

Colliguntur his primò, quænam remedia sint idonea ad sedandam nostram in alios iram. Primum & optimum est animi demissio & humilitas; nam ira oritur ex dolore ob contemptum; qui autem humilius est, non molestè fert contemptum. Secundum ut minuamus opinionem contemptus, seu iniuria acceptæ. Tertium ut proprios cogitemus defectus. Quartò ut tantisper cohabeamus animum à vindicta, donec ira deferuerit. Quintò fugere iracundorum hominum consortium. Sexto non multum inquirere, quid de nobis dicatur. *Multa nos iniuria transiunt, inquit Seneca, ex quibus plerasque non accipit qui nescit.* Septimò ponenda ob oculos exempla patientia.

Colliges secundò aliorum in nos iram sedati, Primò si non obstatamus irato: initia malorum quies curat. Secundò iuuat suaui oratione iratum placare. Tertiò fateri culpam, & irato non contradicere. Et hactenus de passionibus satis sit, vt ex his intelligere quisque possit earum victoriam, totum esse debere studium sapientie.

DISPV TATIO III.
*De virtutibus moralibus
in specie.*

Aristoteles à lib. 3. ad 10.

HAEC TENUIS in genere proposuit virtutis moralis naturam, actus, & materia, vt inde cognosci possit uniusversum charactere ipsius virtutis: nunc ad singulas explicandas curam conuerit Philosopher, explicatque primum fortitudinem, temeritatem, iustitiam; deinde virtutes intellectuales, seminirtutes, & amicitiam. Ego parum ab eo discerro, si quatuor questionibus Cardinales quatuor virtutes exposuerit.

QVÆSTIO I.

De fortitudine, & adiunctis ei
virtutibus.

Aristot. lib. 3. à cap. 6. ad 10

Orditur ergo Philosophus à fortitudine, non quod ea reliquis praecellat virtutibus; sed quod natuitate illas ferè antecedat omnes, imo & quodammodo complexa esse videatur. Vnde factum esse notat Guillelmus Parisiensis *lib. de virtutibus*, cap. 4. vt virtutis genericum nomen illi soli aptatum sit. Mihi dicere satis erit eius naturam & vi-

A tia opposita; deinde partes illi annexas, & opposita singulis vitia.

SECTIO I.

De natura fortitudinis.

BCertum est primum, dari virtutem aliquam specialem ab aliis omnibus distinctam, que fortitudo appellatur; fortitudinis enim nomen, ut recte docet S.Thomas 2. 2. quæst. 123. art. 2. significat primum firmitatem quandam animi in bono honesto; & sic fortitudo generalis est virtus, vel potius conditio virtutis cuiuslibet, cuius proptium semper est, inquit Philosophus 2. Ethic. cap. 4. firmiter & immobilitate operari. Secundum fortitudinis nomen significat firmitatem animi in sustinendis & repellendis iis, in quibus est difficile firmitatem habere, ut sunt mortis pericula; & ut sic illa est virtus specialis, quia materiam habet determinatam, & honestatem respicit specialem, à qua mouetur, & à qua specialem habet difficultatem & laudem.

Certum est secundò definiri optimè fortitudinem 3. Ethic. cap. 7. mediocritatem, quæ circa timores fiduciasque versatur. *Qui igitur, inquit, ea quia oportet, & cuius causa oportet, & ut oportet sufficiat ac timeret, & simili etiam modo confidit, fortis est; quippe cum pro dignitate, & sicut ratio prescribit, fortis vis & paisatur, & agat.* Conferat Tullius citatus ab Augustino lib. 83. quæstionum, quæst. 1. *Fortitudo, inquit, est considerata laborum per seipso, & periculorum suscepio.* Quasi dicteret, fortitudinem esse virtutem, quæ inducitur mediocritas in affectus timoris & audaciz, ne impeditiat voluntas ab eo quod circa malorum pericula hominem decet. Quæ definitio ut intelligatur, explicari debent fortitudinis obiectum, actus, proprietas, virtus fortitudini vel opposita, vel similia.

§. I.

Obiectum fortitudinis.

Aristot. 3. Ethic. cap. 6.

Dicitur probat Philosophus cap. illo 6. Primo fortitudinem versari circa terribilia, tanquam circa proprium obiectum: secundum illam non versari circa quilibet terribilia. Fortitudo dinis materiale obiectum

Dico prīmō, fortitudinis materiale obiectum remotum esse res terribiles, id est mala & pericula, præsertim maxima, cuiusmodi est mors, & ea quæ spectant ad res bellicas.

Ratio est, quia fortitudinis obiectum, ut recte notat S. Thomas 4. Ethic. lect. 1. aliud est remotum, aliud proximum. Proximum sunt passiones, quibus fortitudo imponit mediocritatem. Remotum est id circa quod versantur huiusmodi passiones. Illud dixi esse terribilia, idest mala & pericula malorum; deinde quænam sint ea terribilia.

Primò ergo probat Philosophus, tetricibilia recipi à virtute fortitudinis, quia fortitudo est mediocritas circa timores & fiducias: sed timores & fiducia non versantur nisi circa res terribiles; solas enim illas metuimus, cum illas simpliciter sint malae; metus autem expectatio est mali, & circa eas etiam exercetur fiducia, vt patet: ergo terribilia, id est ea quae difficile sunt aut tolerantur, sunt objectum fortitudinis. Probatque S.Thomas q.122.